herpy

LACERTIDER

Murödla

Podarcis muralis

Podarcis muralis är en smal, snabb och dagaktiv ödla som klättrar på sten, murar och klippväggar i stora delar av Syd- och Mellaneuropa. Den blir 15-23 cm inklusive svans och lever av insekter och andra smådjur. Arten kräver sol, UVB, ett rymligt terrarium med klippstruktur och en kall vintervila, och den trivs bäst med ett sommarterrarium utomhus.

Familj: Lacertidae Engelska: Common Wall Lizard

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**15-23 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**5-10 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Klipplevande och marklevande**
Biotop	**Klippterräng och tempererad skog och äng**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**100 × 50 × 50 cm** L × B × H för 2 vuxna djur
Temperatur, dag	**22-30 °C**
Värmeplats	**40-45 °C**
Temperatur, natt	**14-18 °C**
Luftfuktighet	**40-60 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Rekommenderas** Fergusonzon 3
Vintervila	**4-6 °C** 8-16 veckor
Föda	**Insekter och små leddjur (hoppstjärtar, bananflugor)**
Hålls	**Parvis eller en hane med flera honor**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**12-48 mån.**
Kullstorlek	**2-12 ägg**
Kullar per år	**2-3**
Inkubation	**35-45 dagar** vid 26-28 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Ej listad**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Podarcis muralis är en smal, platthuvad ödla med lång, tunn svans. Kroppen (nos till kloak) blir upp till ca 8 cm, och med svans är vuxna djur typiskt 15-23 cm. Svansen utgör omkring två tredjedelar av längden. Hanarna är normalt större och har ett bredare huvud än honorna. Ungarna är 5-6 cm långa vid kläckningen och väger under ett halvt gram.

Teckningen varierar mycket. Ovansidan är sandbrun, grå eller rödbrun med ett otydligt längsband på ryggen. Hos hanarna avgränsas bandet mot sidorna av ett mörkt nätmönster, ofta med små blå eller rostbruna fläckar på flankerna. Honorna är mer enhetligt ockra till bruna och har ofta ljusa längsränder. Undersidan är vit, gul eller orange, ofta med svarta fläckar, och de olika färgformerna förekommer sida vid sida i samma bestånd.

Taxonomin är komplicerad. En lång rad underarter och lokala former har beskrivits, och genetiska undersökningar visar flera djupa släktskapslinjer inom det som kallas *Podarcis muralis*. Djur från olika trakter bör därför inte blandas i avel och får aldrig sättas ut. Arten är införd i bland annat England, Polen och Nordamerika.

Artnamnet *muralis* betyder "mur-" och passar artens vana att sola sig och söka skydd på murar och stenhögar. Temperamentet är livligt och skyggt. Djuren flyr snabbt, och hantering är en belastning för dem. Svansen kan kastas av vid fara och växer ut igen, men med en broskstav i stället för kotor. Arten lämpar sig för iakttagelse, inte för att tas upp. Ödlor från naturen lämpar sig inte för terrarier, eftersom de ofta bär på parasiter.

Utbredning och livsmiljö

Podarcis muralis har ett av de största utbredningsområdena bland europeiska ödlor. Den lever från norra Spanien och Frankrike över Belgien, Luxemburg, Schweiz, Liechtenstein, sydöstra Nederländerna och Västtyskland till Italien, Österrike, Tjeckien, Slovakien, Ungern och Rumänien. Mot söder finns den på Balkan från Slovenien och Kroatien till Serbien, Bosnien-Hercegovina, Montenegro, Nordmakedonien, Albanien, Bulgarien och Grekland (bland annat Korfu och Samothraki), och mot öster i Ukraina och nordvästra Turkiet. Den finns också på Elba och andra små italienska öar.

De nordligaste bestånden lever i Nederländerna, Belgien och Tyskland, många av dem på varma platser som järnvägsslänter, vingårdar och stenbrott. Införda bestånd finns i bland annat södra England, Polen, Ohio och Kentucky samt British Columbia, men de hör inte till artens ursprungliga utbredning och finns inte med på kartan.

> **Naturlig utbredning:** Spanien, Frankrike, Belgien, Nederländerna, Luxemburg, Tyskland, Schweiz, Liechtenstein, Österrike, Tjeckien, Slovakien, Ungern, Rumänien, Italien, Slovenien, Kroatien, Bosnien och Hercegovina, Serbien, Montenegro, Nordmakedonien, Albanien, Bulgarien, Grekland, Turkiet och Ukraina.

LIVSMILJÖ

Podarcis muralis lever där det finns sol och sten: klippsluttningar, stenrösen, torrmurar, järnvägsbankar, grustag, vingårdar, ruiner och trädgårdar med murverk. Den följer människan mer än de flesta ödlor och finns ofta mitt i städer och byar. I bergen i Sydeuropa går den högt upp, medan den mot norr håller sig till de varmaste, sydvända platserna.

Arten är dagaktiv och solar sig på morgonen på öppna stenar och väggar. Aktiva djur i naturen har en kroppstemperatur på omkring 28-36 °C, och bestånd från Mellan- och Östeuropa föredrar 29-33 °C när de själva kan välja. När solen är stark söker djuren sig in i springor, och de använder samma springor som gömställe mot rovdjur och på natten. Klimatet är tempererat med varma somrar och kalla vintrar. Djuren är aktiva från mars-april till september-oktober och övervintrar i frostfria springor, grottor och under stenar i flera månader. Fuktigheten är måttlig: stenarna torkar snabbt, men djuren söker skugga och fuktiga springor vid stark värme.

Skötsel

TERRARIET

Ett vanligt litet glasterrarium är för litet för *Podarcis muralis*. Ett par ska ha minst 100 × 50 × 50 cm, och varje extra hona kräver ca 20 cm mer i längd. Ännu bättre är ett sommarterrarium utomhus eller en nätbur i en solig trädgård från maj till september, där djuren får naturligt ljus och temperaturväxlingar. I svalt klimat ger en övertäckt del med glas eller ett litet växthus extra värme under svala perioder, men det ska alltid finnas en del med nät, så att solen når djuren direkt. Buren ska vara helt rymningssäker (fint nät, övertäckt, med nergrävd kant) och ha både skugga och gömslen, så att djuren inte överhettas.

Arten klättrar och springer, så terrariet ska vara längre än högt och fyllt med lodräta och sneda ytor: staplade skifferplattor, kork, rötter och en klippbakgrund med springor som djuren kan gömma sig i. Alla gömslen ska kunna torka. Bottensubstratet är en blandning av sand och lite jord, så att djuren kan gräva, och växter som ljung, örter och murgröna ger skydd. Ventilationen ska vara riklig, helst från både botten och topp, eftersom stillastående, fuktig luft ger sjukdom. Hanarna är revirhävdande och kan skada varandra, så håll bara en hane per terrarium. Äggläggande honor ska ha ett djupt, lätt fuktigt sandlager (minst 10 cm) eller en kruka med fuktig sand att gräva i.

TEMPERATUR

Gradienten är det viktigaste. Solplatsen ska vara 40-45 °C vid ytan, mätt med en infraröd termometer, och resten av terrariet 22-30 °C på dagen. Då kan djuren själva värma upp sig till den kroppstemperatur på omkring 30-36 °C som de söker. Använd en spot över en platt sten eller en bit kork, och låt djuren välja mellan sol och skugga.

På natten ska temperaturen sjunka till 14-18 °C. På sommaren, när djuren står utomhus, följer de vädret, och det är en fördel. Stark sol kan ge över 35 °C i en sluten bur, så skugga och ventilation är nödvändiga. Varningssignaler är djur som gäspar, ligger platt med öppen mun eller gömmer sig hela dagen (för varmt), och djur som inte kommer fram förrän sent på förmiddagen (för kallt).

Vintervilan är nödvändig: honornas ägg mognar först efter en kall period under ca 5 °C. Från september-oktober trappas ljus och värme ner under ett par veckor. Utfodringen upphör, men djuren hålls över 13 °C i minst två veckor efter sista målet, så att tarmen är tom, innan temperaturen sänks till 4-6 °C. Djuren vilar i 8-16 veckor i en mörk, ventilerad låda med ett lager sand och jord, platta stenar och lätt fuktiga löv och mossa, så att de kan gräva ner sig. Bottensubstratet får inte mögla. Vid 8 °C blir djuren oroliga och aktiva, och frost är livsfarlig, så ett kylskåp utan frysfack eller en kall, frostfri källare med två termometrar är det säkraste. Uppvaknandet sker gradvis under 1-2 veckor med stigande temperatur och dagslängd. Bara friska djur i gott hull ska ha vintervila. Se även temat om vintervila.

Läs mer: Värme och temperatur Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten ska vara måttlig: 40-60 % på dagen och gärna högre på natten i gömslena, där djuren sover. Terrariet ska torka helt under dagen. Ett ständigt fuktigt terrarium ger hudproblem och svampinfektioner, medan ett helt torrt ger problem med hudömsningen och törstiga djur.

Djuren dricker droppar från växter och stenar, så spraya lätt med vatten en gång om dagen, tidigt, så att allt är torrt på kvällen. Ha dessutom en låg vattenskål, som hålls ren. Äggläggande honor och ungar behöver ett fuktigare hörn, så håll en del av bottensubstratet lätt fuktigt utan att göra hela terrariet fuktigt.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Podarcis muralis är dagaktiv och älskar sol. Terrariet ska ha en kraftig värmespot och UVB-ljus. Arten hör till Ferguson-zon 3 (UV-index omkring 3-5 vid solplatsen), och ett T8-rör med 10 % UVB omkring 30 cm över djuren är en bra lösning. Komplettera med ett dagsljusrör eller en LED-lampa till resten av terrariet. Lampan ska sitta så att djuren kan närma sig den, men inte komma närmare än tillverkarens anvisning.

Dagslängden följer årstiden: omkring 10 timmar vår och höst och upp till 14 timmar mitt på sommaren. I oktober trappas belysningen ner före vintervilan. Byt UVB-rör enligt tillverkarens anvisning, typiskt varje år. Utomhus ger solen naturligt UV-ljus, men glas och plexiglas stoppar UVB, så solbadet ska ske genom nät och inte genom rutor.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

Podarcis muralis är insektsätare. Födan är små levande insekter och andra smådjur: syrsor, gräshoppor, flugor, bananflugor, mjölmaskar i små mängder, spindlar, gråsuggor och maskar. Ängsplankton (håvat på en obesprutad äng) är en bra omväxling. Foderdjuren ska vara små: högst lika stora som avståndet mellan djurets ögon. Frukt äter arten bara mycket sällan.

Vuxna djur utfodras varannan dag med så mycket som de äter på 10-15 minuter. Ungar utfodras dagligen med mycket små djur som bananflugor, små syrsor och hoppstjärtar. Pudra fodret lätt med kalk vid de flesta utfodringar och med ett D3-haltigt tillskott en gång per 1-2 veckor. Tillskottet är särskilt viktigt för honor under äggläggningstiden och för ungar i tillväxt. Ge inte foderdjur från naturen om de kan vara besprutade.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

BETEENDE OCH HANTERING

Podarcis muralis är snabb, skygg och revirhävdande. Hanarna markerar revir med kroppsspråk och doftspår, och två hanar i samma terrarium slåss tills den svagare blir stressad, går ner i vikt eller får bitsår. Håll därför ett par eller en hane tillsammans med två till fyra honor i ett stort terrarium. Honorna tolererar varandra när det finns gott om gömslen och solplatser.

Djuren ska inte tas upp. De flyr och kastar svansen vid stress eller infångning. Ska ett djur flyttas fångas det i en genomskinlig behållare, inte med handen. Ett stort, välinrett terrarium med många gömslen gör djuren mer synliga, eftersom de känner sig trygga, och de vänjer sig vid att bli utfodrade från pincett. Tecken på stress är ständigt gömmande, upprepade flyktförsök mot glaset och förlorad aptit.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Könet syns lätt hos vuxna djur: hanarna har ett bredare huvud, kraftigare käkar, större lårporer och ett mer kontrastrikt mönster, medan honorna är smalare och mer enhetliga. Hos hanarna är svansroten tjockare på grund av hemipenis. Ungar kan inte könsbestämmas säkert.

Podarcis muralis blir könsmogen vid 1-4 års ålder, beroende på klimat och tillväxt; i varma trakter redan efter det första året. Avel bör vänta tills honan är fullvuxen och i gott hull, så att hon inte försvagas av äggläggningen.

PARNING

Parningen följer efter vintervilan, och utan en kall vintervila mognar inte honornas ägg. Efter vilan väcks djuren långsamt under ett par veckor med stigande temperatur och dagslängd, och de ska utfodras rikligt. Honorna är parningsvilliga 2-3 veckor efter att de kommit ut ur vintervilan, och igen efter den första och andra äggkullen.

Parningstiden är mars till juni. Hanen jagar honan, biter henne i svansen eller flanken och håller fast under parningen, som varar 3-5 minuter. En hane parar sig gärna med flera honor. Honorna ska kunna dra sig tillbaka, annars blir de stressade.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan lägger äggen omkring två veckor efter parningen. Äggkullen är 2-12 ägg; unga, små honor lägger minst, typiskt 2-5, och genomsnittet i de flesta bestånd är 4-6 ägg. En hona lägger typiskt 2-3 äggkullar under en säsong.

Honan gräver ett hål i fuktig sand och täcker över äggen. Äggen är 5-7 × 10-12 mm. Terrariet ska ha minst 10 cm lätt fuktig sand eller en kruka med fuktig sand där honan kan gräva, och honor som inte hittar en lämplig plats kan bli äggbundna. Tecken på äggbundenhet är en hona som är tydligt uppsvälld, slö och inte äter, och hon ska i så fall till veterinär.

Läs mer: Vanliga sjukdomar och tecken på sjukdom

INKUBATION

Gräv försiktigt upp äggen och lägg dem i en sluten behållare med fuktig kokosfiber (1 del kokos till 2 delar vatten efter vikt) eller fuktig vermikulit och ett lock med små hål. Markera äggens ovansida och vänd dem inte. Äggen får inte ligga i vatten.

Vid 28 °C kläcks äggen efter 35-40 dagar, och vid lägre temperatur tar det längre tid. Ägg som blir kvar i ett varmt terrarium och sprayas lätt varje dag kan också kläckas efter 35-37 dagar, men i en inkubator är temperaturen och fukten lättare att styra. Äggen tar upp vatten och sväller under tiden; det är ett gott tecken.

Läs mer: Inkubation av ägg

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna är 5-6 cm vid kläckningen och väger omkring 0,4 g. De ska genast i ett eget terrarium, eftersom de vuxna äter ungar. Ett terrarium på 55 × 40 × 30 cm med gömslen, solplats och UVB passar en kull de första månaderna, och ungar i samma ålder kan hållas tillsammans. Bottensubstratet är fuktigt i ena änden och torrt i den andra.

Första föda är bananflugor, hoppstjärtar, ängsplankton, små spindlar och mycket små syrsor, senare små gräshoppor och gråsuggor. Ge föda dagligen, pudra med kalk och ge kraftigt UVB-ljus, så att det inte uppstår skelettsjukdom. Ungarna växer snabbt. Små eller svaga ungar ska inte ha vintervila det första året, utan hålls vakna och utfodrade.

Hälsa och vanliga misstag

De flesta problem beror på för lite värme, för lite UVB eller ett för fuktigt terrarium. De typiska problemen är:

- Skelettsjukdom (metabolisk skelettsjukdom) vid för lite UVB och kalk. Djuren blir slöa, har mjuka käkar och deformerade ben.
- Kvalster på huden och i ögonvinklarna. Kvalster behandlas hos veterinär, och alla nya djur ska i karantän.
- Inälvsmaskar och andra parasiter, särskilt hos djur från naturen. Ett avföringsprov hos veterinären avslöjar det.
- Äggbundenhet hos honor som inte har en lämplig plats att lägga ägg på.
- Hudömsningsproblem och svampinfektioner vid ständig fukt.
- Bitsår och förlorad svans vid stress och strid mellan hanar.
- Skador under vintervilan: för varm vintervila ger aktiva, försvagade djur, och frost är livsfarlig.

Äter ett djur inte på mer än en vecka utanför vintervilan, är det slött, svullet eller har svårt att använda benen, ska det till en veterinär med erfarenhet av kräldjur. Vintervila är en belastning, och bara friska djur i gott hull får gå i vintervila.

Läs mer: Karantän och hygien

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.